

ISSN: 2146-1961

Mazlum, A. (2024). Küreselleşme: Ulus-Devletlerin Sonu mu, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(58), 1919-1934.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4517>

Makale Türü (ArticleType): Derleme Makale

KÜRESELLEŞME: ULUS-DEVLETLERİN SONU MU?

Ahmet MAZLUM

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, mazlum@cumhuriyet.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7350-8671

Gönderim tarihi: 26.07.2024

Kabul tarihi: 13.11.2024

Yayın tarihi: 01.12.2024

Öz

Bu çalışmanın amacı dünyada yaklaşık son kırk yıla damgasını vuran küreselleşme sürecinin, gerçekten ulus devletleri ortadan kaldırma, güçsüz hale getirme amacı taşıyıp taşımadığını ve bunun ötesinde başka sonuçlara yol açıp açmadığını irdelemektir. Bu irdeleme yapılırken betimsel ve eklettik (multidisipliner) bir yaklaşımla bütüncül bir sonuca ulaşılması hedeflenmiştir. Ortaya konulacak görüş ve sonuçların bu alandaki tartışmalara son vermeyeceği bilinciyle hareket edilmiştir. Bu tartışmaların son bulmayacak olmasının nedeni küreselleşme olgusunun/sürecinin yakın dönemin (1980 ve sonrası) en çok tartışılan, savunulan ve karşı çıkılan konularının başında geliyor olmasıdır. Konunun tartışılmalı hale gelmesinin temel nedeni, ABD’de Ronald Reagan, İngiltere’de Margaret Thatcher, Türkiye’de Turgut Özal tarafından neo-liberal politikaların hayata geçirilmiş olmasıdır. Neo-liberalizmin küreselleşme adı altında dolaşıma sokulması, akademik dünyada post-modernizm tartışmalarının gündeme gelmesi elbetteki tarihsel rastlantılar zincirinin bir halkası değildi. Tam aksine kapitalist sistemin geçirdiği evrimsel gelişme ile ilgiliydi. Bu gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde, sürecin şiddetlenerek devam edeceğini öngörmek zor değildir. Bu bağlamda küreselleşme ile ilgili dünyada ve ülkemizde ciddi bir külliyatın oluştuğunu söylememiz mümkün. Dünyada ve ülkemizdeki tartışmaların önemli bir kısmı bilimsel, akademik ve entelektüel kaygılarla değil, yandaşlık ve karşıtlık dikotomisi üzerinden, derinliği olmayan sığ bir çerçevede yürütülmektedir. Bunun nedeni; konunun teorik olmaktan öte, yaşanan bir süreç olması, ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanda öne sürdüğü temel argümanların, pratikte ortaya çıkardığı sonuçlar ile tamamen paradoksal bir nitelik taşımasıdır. Toplumsal yaşam pratiğinde karşılaşılan sorun ve sonuçların kime yarar sağladığı sorusu yandaş savunucuları, kimin aleyhine olduğu sorusunun cevabı karşıtları ortaya koymaktadır. Üçüncü kesim ise küreselleşmeye bir fırsatlar manzumesi, mutlaka yararlanılması gereken rasyonel bir gerçeklik olarak bakan, tutum olarak nötr kalmaya çalışanlardan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ulus-devlet, yoksulluk, neo-liberalizm, siyasal parçalanma

Sorumlu Yazar: Doç.Dr. Ahmet Mazlum, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, mazlum@cumhuriyet.edu.tr

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

İntihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

GLOBALIZATION: THE END OF NATION-STATES?

ABSTRACT

This study examines whether globalization has sought to weaken nation-states and explores its broader implications. Using a descriptive and eclectic approach, it acknowledges the ongoing debate surrounding globalization. This research proceeds with the understanding that the findings presented here will not definitively resolve the longstanding controversies surrounding globalization. The persistence of these debates is attributable to the fact that globalization has been one of the most contentious and polarizing issues of the contemporary era, particularly since the 1980s. The root cause of the controversy surrounding this issue lies in the adoption of neoliberal policies by Ronald Reagan in the US, Margaret Thatcher in the UK, and Turgut Özal in Turkey. The promotion of neoliberalism under the banner of globalization, coupled with the rise of postmodernism in academia, was undoubtedly a significant historical development, not a mere coincidence. Rather, it pertained to the evolutionary progress of the capitalist system. In light of these advancements, it is evident that the process will escalate. Consequently, a substantial body of research on globalization has been produced worldwide and within our own country. Much of the worldwide and domestic discourse is superficial, driven by allegiance and opposition rather than by scientific, academic, or intellectual concerns. This is because the subject matter is not theoretical but a lived reality, and the core arguments it advances in economic, political, social, and cultural realms are fundamentally paradoxical in relation to their practical consequences. The question of who gains from the issues and outcomes arising from social practices identifies the proponents, while the question of who loses identifies the opponents. A third group perceives globalization as a collection of opportunities, a rational reality that must be embraced, and maintains a neutral stance.

Keywords: Globalization, nation-state, poverty, neoliberalism, political fragmentation

GİRİŞ

Küreselleşme ve ulus-devlet kavramları günümüzün eküri kavramaları arasında yer almaktadır. Bu iki kavramın paradoksal birlikteliği onları birbirinden bağımsız ele almayı güçleştirmektedir. Ulus-devlet olgusu doğrudan değilse bile dolaylı olarak küreselleşmenin hedeflerinden biriydi. Küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden biri ulus devletti. İnsanlığın var olma sürecinden bugünlere nasıl geldiğinin cevabı konuyu açıklamak için yeterli kabul edilebilir.

İnsanların ister sürü ister kabile veya değişik biçimlerde toplu yaşamaya başlaması, elde edilen artık ürünün nasıl korunacağı ve paylaşılacağı konusu, birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu durum ilk olarak biyolojik özelliklere dayalı hiyerarşik yapılanmayı ortaya çıkarmıştır. Fiziksel olarak güçlü olan ve yaşam deneyimi anlamında daha tecrübeli olanlar öne çıkmış ve ilk biyolojik farklılaşmaya dayalı hiyerarşi görülmeye başlanmıştır. Yerleşik hayata geçiş, nüfusun artması daha farklı sorunları tarihsel süreçte ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda,

“İnsanların toplu yaşam gereksinmesi, toplu yaşamın geleceğe dönük bir biçimde kurumsal bir yapılanmaya kavuşturulması, her toplumda her zaman devlet sorununu öne çıkarmıştır. Devletin ne olduğu ve nasıl tanımlanacağı gibi bir sorunun yanıtlanmasından önce, insan toplumlarının devletleşme gibi bir toplumsal örgütlenme ya da geleceğe dönük olarak kurumsallaşma gereksinmelerinin karşılanması, her zaman için devlet meselesini, çözülmesi gereken bir problem olarak öne çıkarmıştır... Milattan önceki dönemlerde başlayan ilkel devletleşme örnekleri daha sonraki aşmalarda diğer devlet yapılanmalarına örnek olmuş ve böylece başlamış olan devletleşme süreci sonraki dönemlerde gelişerek devam etmiştir. Güç sahibi insanların oluşturduğu büyük aileler ya da merkezi güçler önce ortaya şeflikler düzenini çıkarmış, şefliklerin büyük aileler üzerinden geleceğe dönük olarak yapılaşmaları da ilkel devletleşmenin değişik örneklerini tarih sahnesine çıkarmıştır.” (Çeçen, 2016, s. 10-11).

Bu tarihsel örneklerle başlayan devletleşme süreci büyük aile düzenlerinden veya şeflik sisteminden kent devletlerine doğru bir gelişim göstererek Ortaçağ dediğimiz ve yaklaşık bin yılı aşkın bir süre devam eden bir süreci meydana getirmiştir. Ortaçağ dediğimizde, merkezi otoritenin (devletin ortadan kalkması olarak okunabilir) ortadan kalktığı, feodalite /derebeylik adı verilen toprak zengini senyörler etrafında şekillenen yeni bir ekonomik ve siyasal örgütlenmenin ortaya çıktığı bir dönemden bahsediyoruz demektir. Bu süreci ve ortaya çıkardığı etkileri nitelerken Antik Yunan’dakini andıran bir kölelik sisteminden, bir karanlık çağdan, insanlık adına kayıp bir dönemden söz etmek mümkündür. Bir görüşe göre Ortaçağ,

“M.S. 395-1453 yılları arasındaki zaman dilimidir, 396 Roma İmparatoru Teodos’un ölüm yılı, aynı zamanda Roma İmparatorluğu’nun parçalanış tarihidir. 1453 İstanbul’un Türkler tarafından fethi ve Doğu Roma İmparatorluğu’nun yıkılışı yılıdır. Diğer bir görüş ise, Ortaçağı M.S. 476-1492 yılları arasına yerleştirir, 476 Batı Roma İmparatorluğu’nun yıkılışı tarihi, 1492 ise Amerika’nın keşif tarihidir” (Göze, 2009, s. 64).

Yaklaşık 3500 yıl devam eden İlkçağ'dan sonra en uzun dönem olarak tarihe geçen Ortaçağ döneminde İslam uygarlığının Akdeniz havzasında egemenlik kurması, Batı'nın ticaret yollarını eline alarak engellemesi, İslam uygarlığı adına yeni bir gelişme başlangıcının, Batı adına ise karanlık ve sorunlu bir dönemin başlamasının temel nedeni olmuştur. Ticaret yollarının kapanmasının yanında ortaya çıkan kuraklık, kıtlık ve eko-coğrafik gelişmeler Batı dünyasını yeni bir sürece sokmuştur. Anılan sürecin kentlerde yaşamı sürdürülemez veya çok zor sürdürülebilir duruma getirmesi, kırlara doğru yoğun bir göçün yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu gelişme ve süreçler Batı dünyası için çok uzun süren karanlık, sorunlu ve büyük zorlukları içeren bir dönemin başlangıcını ifade eder. Bu kadar netameli özellikler taşıyan süreç yeni bir yapılanmaya doğru evrilmek zorunda kalmış ve;

“Doğu ve batı Akdeniz sahillerini kaplayan İslam egemenliğinin, doğu ile batı arasında yüzyıllardan beri kültür ve ticaret ilişkilerinde en önemli ulaşım ve bağlantı görevini yapan Akdeniz yolunu, Avrupa ülkelerine kapatması sonucu kara Avrupası doğunun uygarlık merkezlerinin ve dolayısıyla dünya ticaretinin dışına atılmış, Avrupa ülkelerinin dünya ticareti ile ilişkilerinin kesilmesi ise, bu ülkelerin yeniden yapılanmaları zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Barbar istilaları bir taraftan, ticaret yollarının kesilmesi, diğer taraftan kara Avrupası ülkelerinde yeni yapılanmalara yol açmıştır” (Göze, 2009, s. 64-65).

Bu yeni yapılanma zorunluluğu ve bir yandan barbar istilaları diğer yandan ticaret yollarının kapanması ile Avrupa'nın tüccar sınıfı ortadan kalkmış, para ile yapılan ticaret azalmış aynı alışveriş dönemine girilmiş, ticaret yaşamı sönükleşmiş ve tüccarların ortadan kalkması ile kent yaşamı işlevselliğini kaybederek (Göze, 2009) büyük darbe almıştır.

Ticaret yaşamının sönükleşmesi sonrasında kırlara çekilen nüfus, büyük ölçüde buralarda Malikaneler/Şatolar etrafında kendine yer bulmuştur. Senyörlere ait olan malikaneler, dönemin koşulları içinde kendine yeten otarşik yapıya sahip kapalı ekonomik birimler biçimindeydi. Ulusal hukuk ortadan kalkmış, senyörlerin bireysel hukuku egemen olmuştur. Anlaşılabileceği üzere Feodal sistemin simgesel kurumları görünümündeki malikanelerde, kişilerin toprakla olan ilişkileri aynı zamanda sosyal, siyasal ve hukuksal yapının da belirleyici öğesiydi. Senyöre ait toprağı işleme karşılığında senyörün güvenlik ve barınma ihtiyacını karşıladığı serfler, aslında köle konumundaydı ve hiçbir hakka sahip değillerdi.

Türk sosyolojisinin önemli isimlerinden olan Hilmi Ziya Ülken feodaliteyi sistemin özenleri arasındaki ilişki olarak tanımlamaktadır. Ona göre,

“Feodal rejimin işlemesi “suzerain”lerle “vassal” ler arasında karşılıklı münasebet üzerine dayanır. Vassal’ler kendi suzerain’lerine belirli hizmetler ve vergilerle bağlıdır, buna karşılık onlar tarafından korunurlar. Feodal rejimler, merkezi iktidarı zayıf olan tabakalı toplumlarda gelişebilir. Batı toplumlarında olduğu gibi Uzak Doğu’da, Çin’de de feodal toplumlar vardır.” (1969, s. 76)

Feodal sistemin siyasal yapısına baktığımızda mevcut yapının merkezi devlet yapılanması ile uzaktan yakından bir benzerliğinin dahi olmadığını söylemek mümkündür. Feodalitenin,

“Siyasal görünümü ile feodal düzen merkezi devlet iktidarını oluşturan yetkilerin parçalanmış, dağılmış olduğu bir düzeni ifade eder. Devlet iktidarı ve devletin egemenliği kavramı yoktur, kişisel hizmet ve sadakat ilkesine dayanan feodal düzen, modern devlet düzeni anlayışına açıkça ters düşüyordu. İnsanlar merkezi bir otoriteye değil, fakat toprak sahibi senyörlere bağlıdır, toprağa sahip olan o toprakta yaşayanlar üzerinde iktidara da sahip olur. Kamu hukuku ile özel hukuk değerleri birbirine karışmıştır, toprağın sahibi ya da zilyedi olan kişi, o toprakta yaşayan insanlar üzerinde egemenlik hakkına da sahiptir, iktidar anlayışı bir kişinin ve ailenin özel malvarlığı içinde değerlendirilmektedir.” (Göze, 2009, s. 73-74).

Yüzyıllarca devam eden bu ekonomik, siyasal, dinsel ve hukuksal sistem ilanihaye böyle devam etmeyecek ve gün gelecek değişmek zorunda kalacaktı. İtalya’da başlayan Rönesans hareketi düşünsel anlamda kara Avrupa’sına bambaşka bir ufku, bambaşka bir dünyanın kapılarını aralayacaktı. Daha sonra 16. yüzyılda ortaya çıkan Reformasyon hareketleri bu süreci daha da ileriye götürecekti. Bu gelişmelerin öncesinde 11. yüzyılda Avrupa coğrafyasında ekonomik ve siyasal değişimlerin izlerini sürmek mümkündür. Karayollarının iyileşmesi, hatırı sayılır güvenlik güçlerinin ortaya çıkmaya başlaması, posta teşkilatının gelişimi ve büyük kent merkezlerinin ortaya çıkmaya başlaması (Seé, 2021, s. 27) bu dönemin göze çarpan en önemli gelişmeleridir. Özellikle İtalyan kentleri olan Pisa, Cenova, Venedik’te deniz ticareti ile başlayan ekonomik canlanma, Haçlı Seferleri, barutun icadı ve bunun ateşli silahlara uygulanması, yeni ticaret yollarının ortaya çıkması gibi gelişmeler Avrupa’da ekonomik yaşamın canlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu sürecin sonunda yeni şehirler kurulmuş, pazar ekonomisine geçiş başlamış ve yeni bir sosyal sınıf olarak burjuvazi ortaya çıkmıştır. Burjuvazinin ortaya çıkması deyim yerindeyse tarihin seyrinin değişmesine neden olmuştur. Burjuvazi, bugünkü ulus-devlet yapılanmasının temel aktörüdür. Bu anlamda Endüstri Devrimi, kapitalist sistemini ortaya çıkışı, kentleşme süreci, modern toplumun oluşumu, demokrasinin doğuşu gibi günümüz dünyasını şekillendiren temel süreç ve oluşumlar burjuva sınıfı sayesinde var olmuştur. Bu anlamda gelişmelere baktığımızda, burjuva sınıfının, yeni gelişen ulusal devletlerin hizmetinde çalışan hukukçular olarak da kral adına soyluların eski ayrıcalıklarını teker teker ellerinden aldığı görülüyordu. Kiliseye karşı da mücadeleye girerek, kiliseyi yenileme çabalarına girişiyordu. Yukarıda ifade edilen gelişim sürecini Giddens üç önemli askeri gelişmeyle açıklamaya çalışır. Ona göre bu gelişmeler,

“Birisi, belli geleneksel kara savaşı yapma tarzlarını büyük ölçüde modası geçmiş kılan silahlardaki teknolojik değişikliklerdir. İkincisi hem savaş alanındaki davranış, hem de genelde askeri eğitim bakımlarından askeri kuvvetler içerisinde son derece vurgulanan idari güçtü. Terimin modern kullanımında “disiplin” askeri bağlamdan kaynaklanır ve hala ondan özel bir tınıyı muhafaza eder. Üçüncüsü, 16. yüzyılda bir yerden sonra (yine kısmen teknolojik değişiklikler nedeniyle) dünyanın geri kalanında dayanılmaz olduğu kanıtlanan Avrupa deniz gücünün gelişmesiydi. Fenike gibi önemli ticari-askeri devletlere örnekler daha önce varsa da Avrupa okyanusların ilk ve en başta

kontrolüne dayalı uzaklara yayılmış imparatorlukların tek örneğini sunar. Daha geleneksel imparatorluklar deniz iletişimine bağlı olsalar bile genişlemeleri genellikle büyük toprak parçalarını kontrol etmelerinin sonucudur.” (2008, s. 146-147).

ULUS-DEVLETLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

İşte bu süreç ve gelişmeler günümüzün en önemli siyasal birimi olan ulus-devleti ortaya çıkarmıştır. Fransız Devrimi’nde burjuvazinin, ulus-devletin oluşmasındaki etkisini unutmamak gerekir. Bu dönem aynı zamanda modernleşmenin, kentleşmenin de ortaya çıktığı dönemdir. Nitekim,

“Modernleşmenin giderek hızlanmasıyla beraber, din ve devlet işleri birbirinden ayrılmış, krallıkların dini ikinci plana bırakmasıyla da, her devlet kendi sınırları içinde yaşayan halk kitlelerinin ortam sağlamasıyla da uluslaşma süreci başlamış ve bir süre sonra ulus devlet yapısının kültürü ve sosyal değerleri çerçevesinde bir araya gelmeler, Fransız devrimi ile beraber insanlığın gündemine girmiştir. Krallıkların dini ikinci çekmesiyle başlayan uluslaşma süreci, Fransız devrimi ile beraber devletleşme aşamasına gelmiştir. Bu aşamadan sonra insanlık üç asıra yakın bir zamandır ulus devletler çağını yaşamaktadır. Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ulus devletler, yirmi birinci yüz yılın birinci yarısında da varlığını sürdürmektedir” (Çeçen, 2016, s. 11-12).

Fransız devriminin hemen sonrasında ortaya çıkan Sanayi Devrimi bu sürecin asli ve tamamlayıcı temel öğelerinden biridir. Milliyetçilik Fransız devrimin, ulusçuluk ise sanayi devriminin ürünüdür. Sanayileşme olgusu ulusları ve ulus devletleri meydana getirmede önemli rol oynamıştır. Bu sürecin öncesi ve sonrasına baktığımızda

“Ortaçağ sonrasında Avrupa’da feodalitenin yıkılmasıyla merkezi devlet yapılanmaları gündeme gelmiş ve belirli bir merkezden yönetilen ülkeler de ortak yönetim ve uygulamalar uluslaşmanın önünü açmıştır. İlk çağlardan bu yana birlikte yaşayan insanların ulusal kimliği yakalaması, ortaçağ sonrasında devreye giren modern çağların ürünüdür... Ulus kavramı aynı topraklar üzerinde ortak bir kökenden gelme ve benzer dili kullanma kriterleri ile değerlendirilebileceği gibi, tek bir devletin ortak yönetimi ve yasalarına bağlı olarak yaşamakta olan insan topluluklarının açıklanmasında da kullanılabilir. İnsan topluluklarının belirli bir zaman dilimi içinde siyasallaşması devletleşmeyi beraberinde getirirken toplumun süreklilik kazanan ortak yapılanması da devletleri ulusal bir modele dönüştürmektedir.” (Çeçen, 2016, s.22).

Ulus dediğimiz kavram, aynı coğrafya üzerinde yaşayan insan kümesinin tarihsel süreçte bir arada yaşamının oluşturduğu maddi ve maddi olmayan kültür, değerler sistemi, dini inanç motifleri, yönetim biçimleri vs.dir. Aslında Montesquieu’nün ‘ulusun ruhu’ ya da ‘genel ruh’ diye ifade ettiği kavram tam da bunu vurgulamaktadır. Nitekim, “Birçok şey insanları yönetir: İklim, din, yasalar, yönetimin kuralları, geçmişten alman dersler, töreler, görenekler; bütün bunlardan bir genel ruh kaynaklanır” (Ağaoğulları, Zabcı, Ergün, 2009, s. 390). Ulus kavramı

sadece bir arada belli bir süre yaşayan insanları değil, ortak değerler yaratmayı başaran insan kümesini ifade eder. Dolayısıyla ulus-devleti yaratan uluslaşmış insan topluluklarıdır. Uluslaşmış insan topluluklarının oluşturduğu devlet yapısı ulus-devlet olgusunu açıklar. Bir başka ifade ile söyleyecek olursak,

“Ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidar biçiminin somut görünülerinden biri, ulus ise, ulus-devletin kendini meşrulaştırmada kullandığı bir kavram olarak tanımlanır. Ulus-devletin bir siyasal kurum olarak etkinliği büyük ölçüde toprakları üzerindeki egemenliğine bağlıdır. Bu da sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital ve insan kaynakları üzerindeki denetimi yoluyla sağlanır.” (Esgin, 2001, s. 186).

Ulus-devletin kapitalizmin bir ürünü olması nedeniyle günümüzde bazı yaklaşımlar ulus-devleti kapitalizmin niteliklerini göz önünde bulundurarak açıklamaya çalışır. Nitekim bu yaklaşıma göre,

“Ulus-devletin üç boyutunun onun kapitalizmle özdeşliğini sağladığı düşünülmektedir: 1. Birikim ilişkisi. Kapitalist devletler sermaye birikimini yönetip, geliştirirler. Bu anlamda, kapitalist devletin görelî özerkliğinden söz edilebileceği ancak bunun kapitalist sınıf ve ekonomiden özerk olmak anlamına gelmediği belirtilmektedir. Daha çok bir bütün olarak, sistem lehinde hareket edebilme kapasitesine sahip olmak anlamına gelmektedir. Devlet, kendi meşruluğu ve yeniden üretimi için sermaye birikiminin başarılı olması sağlar. 2. Siyasal egemenlik. Kapitalizmde, devletin toplumdan ayılması, siyasal iktidarın sınıf yapısından anayasal olarak uzaklaşmasını gerektirmiştir. 3. Kapitalist devletin mekânsal ve ulusal formu. Kapitalizm belli mekânsal alanlarda gelişmesi, ulus devletin gelişim sürecinden ayrı olmamasıdır.” (Akbulut, 2007, s. 352).

Özetlemek gerekirse ulus-devlet olgusu yukarıda açıklanmaya çalışılan tarihsel süreç ve birikimlerin ürünü/sonucu olarak ortaya çıkmış ve günümüz modern dünyasının temel aktörü konumundadır. Tarihsel süreç olarak gelişimi incelendiğinde 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında Avrupa tarafından icat edilen kurum olduğu görülecektir. Saul'e göre (2018, s. 319-320) ulus devletleşme süreci 1648 Vestfalya Anlaşması ile ilişkilendirilebilir. Bu anlaşma Otuz Yıl Savaşlarını sonlandırmış ve bugünkü Hollanda ile İsviçre Konfederasyonunun varlığını, Batı'nın ulus-devlet olarak adlandırdığı şekilde tanıdı.

KÜRESELLEŞME: EMPERYALİZMİN YENİ ADI

Küreselleşme kavramı dilimize İngilizce *globalization* kavramının karşılığı olarak girmiştir. Globalleşme, Yeni Dünya Düzeni, Yeni Dünya Düzensizliği, Küresel Köy vb. birçok kavramla nitelenebilmektedir. Teknolojiden siyasete, ekonomiden kültüre, değişimden tüketime hemen her alanda dünya genelinde her şeyin standardize edilmesi ve küresel bir köy (McLuhan, 2020) halini alması şeklinde ifade edilebilmektedir. Ulus-devletin kapitalizmin bir formu olduğuna yönelik yapılan açıklamalar dikkatle incelendiğinde küreselleşmenin sadece siyasal alanı ilgilendiren politik bir süreç olmadığını görmek olasıdır. Küreselleşmeyi bariz hale getiren siyasal oluşundan çok ekonomik alanda ortaya çıkardığı ilişkiler ve sınıfsal yapıya yaptığı etkilerdir.

Diğer taraftan küreselleşme bir yanda ideolojilerin öldüğü, liberalizmin tarihsel zaferini ilanihaye ilan ederek tarihin sonuna gelindiği iddiaları (Fukuyama, 2016.), ulus-devletlerin tarihin karanlık dehlizlerinde yerini alacağı yeni bir çağın, dönemin habercisi olduğu fevranları; post modern güzellmeler eşliğinde (daha önce öldüğü duyurulan) Tanrı yeniden mi doğuyordu veya yeni çağın ideolojisi olarak mı ortaya çıkıyordu? Ulus-devlet öldüğüne göre (!) ekonomik, politik, kültürel hegemonik çatışmalar artık medeniyeteler arasında (Huntington) ortaya çıkacaktı. Bu kadar farklı alanlar içinde değerlendirilebilecek olan küreselleşme sadece bir terim olarak düşünülüğünde, daha en baştan dünyanın tersine çevrilemez bir akışla döndüğünü, ilerlediğini kabul eder (Takiş, 2011). Yani kavramın kendisi daha en başta dayatmacı, ayırıcı ve keskin hatlar içermektedir. Bu minvalde süreçten kazançlı çıkanlar için olumlu, zararlı çıkanlar için olumsuz olarak nitelenmesi doğaldır. Çünkü küreselleşme tek yönlü işleyen bir süreç değildir. Birçok olumlu ve olumsuz içeriği aynı anda taşımakta dolayısıyla dikotomik çelişkileri kendi içinde barındırmaktadır. Küreselleşmenin bu boyutunu daha çok özgürlük daha çok anarşi, daha çok küreselleşme daha çok köksüzlük, daha çok kural daha çok kuralsızlık, daha çok egemenlik-klasik egemenliğin kayboluşu, daha fazla birleşme, bütünleşme, daha fazla parçalanma bölünme, daha çok ekonomik refah, daha çok açlık, daha çok hızlanma daha çok geride kalma, daha çok kolaylık daha çok risk (Bülbül, 2009, s. 14-18), daha çok güvenlik daha çok güvensizlik (bu dikotomiler şüphesiz uzayıp gider) şeklinde ifade etmek olanaklıdır.

Anlaşılabileceği üzere küreselleşme çok boyutlu, çok katmanlı, çok yönlü, olumlu/olumsuz birçok paradoksal özelliği içinde barındıran bir olgu/süreçtir. Sürecin çok yönlü ve çok boyutlu oluşu ilk olarak karşımıza tanımlama güçlüğünü çıkarır. Kesin ve net bir tanıma ulaşmanın bir diğer güçlüğü kavramın farklı sosyal bilim disiplinleri (Ekonomi, Sosyoloji, Tarih vs.) tarafından ele alınıyor olmasında yatmaktadır. Ekonominin, sosyolojinin, uluslararası ilişkilerin, tarihin vb.nin temel konuları arasında yer alması, kavramı elastiki bir hale getirmektedir. Bunun en önemli nedeni,

“küreselleşme olgusunun kendisi, genelde sanıldığı ya da inanıldığı veya gösterildiği gibi tek bir boyuta örneğin, salt ekonomik ya da salt sosyolojik özelliğe sahip değildir. Buna ek olarak, küresel terimi sözlük anlamıyla üzerinde yaşanan dünyayı ifade etmiş olsa da küreselleşme bir olgu olarak aslında gizli olarak küreselleştirilen özneye ya da öznelere gönderimde bulunur. Yani, dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci dünya üzerinde yaşayan her ulusun, her toplumun ve her insanın hep beraber geliştirmekte karar kıldığı bir olgu değildir. Küreselleşme, küreselleştirmeyi düşünsel, kültürel ve ekonomik bir proje olarak tasarlayıp uygulamaya yönelenlerin olayıdır. Kısaca küreselleşme düşünsel, kültürel ve ekonomik bağlamda yani bütününde, öznesinden bağımsız düşünülemez. Kuşkusuz bu özne tarihsel, düşünsel ve ekonomik olarak Batı'nın, Batı uygarlığının kendisidir.” (Erkizan, 2011, s. 61-62).

Ancak küreselleşme kavramı neyi içerirse içersin, neyin konusu olursa olsun her durumda avantaj ve dezavantajları ile onu tanımlamak durumundayız. Her sosyal bilim disiplini kendi meşrebine göre bir tanımlama çabasına girmektedir. Bu anlamda bir tanıma göre küreselleşme,

“1970’lerde, nereden geldiği belli olmayan, kapsayıcılık aurasına bürünmüş ve tamamıyla olgunlaşmış bir fenomen olarak ortaya çıkmıştı. Küreselleşmeyi savunan ve bunan inanan kişiler, belirli bir ekonomik ekolün prizmasından fenomene bakarak, dünyadaki tüm toplumların birbirinin içine geçtiği, yeni ve olumlu bir yöne doğru ilerlemekte olduğumuzu yürekle savunuyorlardı.” (Saul, 2018, s. 23).

Küreselleşme kavramı aslında bütün dünyanın gelişimini açıklayan bir süreç olarak değil, Batının sömürgeci, emperyalist anlayışına uygun icat ettiği ve kendi tarihsel gelişimini tamamlayan modern-postmodern karışımı bir süreç olarak kavramsallaştırılabilir. Bu durumu Adda, şu şekilde ifade etmektedir:

“Küresel ekonomi Avrupa’da doğmuştur. Bir Avrupalı için şüphe götürmeyen bu yargı başkaları için şaşırtıcı olabilir. Eğer alışveriş eğilimi a priori, Adam Smith'in düşündüğü gibi doğal bir veri ya da bugünün deyimiyle evrensel bir sabit olsaydı, alışverişin küreselleşmesi Uzakdoğu’da veya başka bir yerde de aynı biçimde gerçekleşebilir ya da daha güzeli, birbirinden çok uzak bölgelerde simültane olarak ortaya çıkabilir ve o ülkeleri yavaş yavaş birbirlerine bağlayabilirdi.” (Adda, 2007, s. 13).

Batı dünyası insanlığa armağan ettiği temel kavramlara uygun olarak değil, kendi çıkarına uygun olarak hareket etmiştir. Bu tutumu sadece tarihsel süreçte kalmamıştır; günümüzde aynen devam etmektedir.

Küreselleşme deyince ilgili herkesin kafasında beliren temel imge dünyanın coğrafi, ekonomik, kültürel açıdan bütünleşik hale geleceği ve belki sonunda tek bir dünya devletinden söz edilebileceğidir. Ancak biliyoruz ki bu imge fantastik ve pratikte karşılığı olmayan sürrealist bir bakış açısını içermektedir. Çünkü, evrensel ile yereli kaynaştırma, farklılıkla homojenliği birleştirme, yabancılıkla evcilliği melezleştirme küreselleşmenin belli başlı paradokslarıdır. Bu paradokslar aşılmadığı sürece, aydınlanma döneminden itibaren süregelen belirsizlik ve güvensizliğin döngüsel krizi devam edecektir (Takış, 2011). Dolayısıyla anlaşılacağı gibi küreselleşme sadece çok anlamlılığı değil, aynı zamanda uzlaşmaz çelişkileri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlamda küreselleşme,

“dünyanın her tarafının bütünleşmesi ve benzeşmesi olarak algılanmaktadır. Ekonomi, uluslararası ilişkiler, toplum, siyaset ve din gibi pek çok unsurunu etkileyen ve bunlardan etkilenen bir süreç olarak küreselleşmenin yol açtığı gelişmeler, kendisi ile ilgili tanım ve yargıları da iki kutup etrafında toplamaktadır. Küreselleşme karşıtları veya ona şüpheyile yaklaşanlar bir kutbu oluştururken, küreselleşmeyi gelişme ve yeni fırsatlar ile açıklamaya çalışanlar diğer kutupta yer almaktadır.” (Sağır, 2019, s. 23).

Günümüzde insanlığa mal olmuş evrensel değerlerin yaratıcısı ve onları insanlığa armağan eden Batı’dır. Aynı Batı faşizmin, ötekileştirmenin, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığı gibi insan onuruyla bağdaşmayacak kavramların da mucididir aynı zamanda.

Batı medeniyeti/dünyası günümüzdeki modern toplumun, kapitalizmin, kentleşmenin, endüstriyalizmin ortaya çıktığı ve geliştiği yerdir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin mucidi veya ortaya çıktığı yerin Batı olması rastlantısal değildir. Kapitalizmin tarihsel süreçteki evrimine ve gelişimine uygun olarak günümüze gelindi. Modernitenin dönüşümü bu sürecin temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Nitekim F. Lechner'in dediği gibi acaba modernitenin küreselleşme içinde şiddetlenmiş hali midir? Lechner bu konuda şunları ifade etmektedir, "Modernite sorunu, küreselleşme sorununa doğru genişlemiştir -bir bakıma küreselleşme sorununa dahil olmuştur. Moderniteye özgü temaların birçoğu -yaşam dünyalarının parçalanması, yapısal farklılaşma, bilişsel ve ahlaki görecelik, deneysel kapsamın genişlemesi, geçicilik- küreselleşme süreci içinde şiddetlenmiştir." (akt. Keyman, 2011, s. 36). Burada modernitenin evrildiği sürecin kapitalizmin yeni formları olan neo-liberalizm ve küreselleşmeden bağımsız olmadığını, hatta tarihsel ve evrimsel gelişimin zorunlu bir sonucu olduğunu ifade etmek abartılı olmayacaktır.

Buradaki görüşlerimizi de destekler nitelikteki başka bir tanıma göre ise,

"Küreselleşme düşüncesinin somut görünüşleri, örgütlü kapitalizmin sonu ve esnek birikimin ortaya çıkışı ile üretim tarzında önemli değişiklikleri içerir, (i) devlet egemenliği ve küresel dünya ekonomisi arasında gittikçe büyüyen "uçurumlar", (ii) "zaman-mekân" sıkışmışlığının iletişim ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla yoğunlaşması, (iii) Batı modernitesinin, kendisini geçmişteki sömürgelerinden ayırmakta gittikçe daha fazla başarısız olması ile "örtüşen kültürlerin, çatışan akımların, ifadelerin" ortaya çıkışı. Bu ise ayrıcalıklı modern benlik ile sömürge (sonrası) Ötekisi arasında jeopolitik bir mesafe koymakta gitgide daha fazla zorlanmayla sonuçlanır" (Keyman, 2011, s. 36).

Keyman'ın ifadelerinden anlayacağımız genel durum; Batının icadı olan kapitalizmin yaşadığı büyük çaplı değişimler, dünya ekonomileri arasında her geçen gün büyüyen ve kapanması neredeyse olanaksız hale gelen makasın açıklığı (büyük uçurumlar) ve teknolojinin anormal bir hızla değişip gelişerek zaman ve mekân kavramlarını yeniden tanımlanmaya muhtaç hale getirmesidir. Küreselleşmenin bu kadar muğlak olmasının en önemli nedeni onun, "özü itibarı ile kendini ekonomik, sosyal ve düşünsel olarak, az gelişmiş ülkelere empoze eden gelişmiş ülkelerin başlattığı bir olay" (Erkızan, 2011, s. 62) olmasıdır.

Küreselleşme bir yandan uluslar üstü bir kimlikle dünyayı Batı değerleri etrafında bir bütüne dönüştürmeye çalışırken, diğer taraftan ulusala/yerele ait değerlere vurgu yapmayı ihmal etmemektedir. Ulusala/yerele vurgu yapması insan hakları ve demokrasiyi önemser görünmesi, eşitlik, özgürlük kavramlarını kutsallaştırması noktasında, çoğu kez samimiyetsiz ve amaca giden her araç mübahtır pragmatizmi ile hareket etmiştir.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında farklı bileşenlerin yer aldığı muhakkaktır. Bunların içinde dikkati çeken en önemli bileşenlerden biri iletişim/enformasyon teknolojilerindeki gelişmedir. Telgraf, telefon, TV vb. gelişmelerle başlayan süreç, internetin yaygın kullanımı sonucu bambaşka bir noktaya dönüşmüştür. İnternet ve internet tabanlı uygulamalar dünyayı birbirine bağlamış, küresel köy kavramını soyut olmaktan çıkarmış

somut hale getirmiştir. Yaşadığımız Crowdstrike vakası veya diğer adıyla mavi ekran olayı bu düşünceleri destekler ve doğrular niteliktedir. CrowdStrike, siber güvenlik alanında uzmanlaşmış bir şirkettir. 2011 yılında kurulan şirket, bulut tabanlı çözümleri ve yapay zekâ destekli teknolojileri kullanarak, dünya genelinde kurumların siber saldırılara/tehditlere karşı korunmasını sağlar. Şirket, endpoint koruma, yönetilen tehdit avcılığı ve olay müdahalesi gibi hizmetler sunarak dünya çapında birçok büyük kuruluş tarafından tercih edilmektedir (NTV, 2024). Şirketin çözüm üretme noktasında yetersiz kalması bir siber saldırı olayını gündeme getiriyor. Teknik bir konu olması nedeniyle olayın bu boyutu ilgi alanımız dışındadır. Ancak dünyada birkaç ülke hariç ve çok yaygın olmayan bazı işletim sistemleri dışında kalan özellikle Windows tabanlı uygulamaları kullanan bütün kurumlar bundan etkilenmiştir. Dünya genelinde hava yolu şirketleri ve havaalanları, finans ve bankacılık kurumları, hastaneler ve diğer sağlık kuruluşları, medya şirketleri, süpermarket, AVM'ler, borsalar vb. internet tabanlı çalışan kurumlar etkilenmiş ve uzmanların deyimi ile dünya durmuştur. Yaşanan bu süreç konunun bazı uzmanları dijital kıyamet veya siber kıyamet adını vermektedir. Bu olay bile küreselleşmenin geldiği noktayı ve dünyanın sanal uygulamalar üzerinden varlığını sürdürdüğü gerçeğini çok somut ve bir o kadar da tehlikeli biçimde ortaya koymaktadır.

Enformasyon alanında yaşanan gelişmeler en çok da sermayenin işine yaramıştır. Bilişim teknolojilerindeki yenilikler sermayenin uluslararası dolaşımını kolaylaştırmış ve önündeki tüm engelleri kaldırmıştır. Aynı şeyi emek cephesi için söylemek olanaklı değildir. Teknolojinin gelişimine günümüzde yapay zekâ uygulamalarının eklenmesi üretim ilişkileri başta olma üzere klasik sınıfsal yapıyı değiştirmiş, emeğin metalaşmasını beraberinde getirmiştir. Teknolojik gelişim sermaye sınıfının kazançlarını katlarken, emek arzını kısıtlamış ve işsizliğin ve yoksulluğun küreselleşmesini ortaya çıkarmıştır. Enformasyon alanındaki gelişmelerin sermaye ve emek üzerindeki etkilerini Tözüm şöyle özetlemektedir,

“Enformasyon teknolojisindeki gelişmeler, finansal risklerden korunma ve/veya spekülasyon amaçlı finansal enstrümanların çeşitlenmesi ve sermaye akımlarının önündeki her türlü engelin kaldırılması gibi nedenlerle sermayenin küreselleştiği genel olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda merkezi kavram hep sermaye olmaktadır. Gerek küreselleşme aleyhtarı, gerekse küreselleşme taraftarı argümanlar sermaye bağlamındadır. Emek ya da diğer kategoriler ise yüzeysel bir şekilde ucundan tutulmaktadır. Nitekim, daha önce de ifade edildiği üzere, bir üretim faktörü olarak emek, küreselleşme ve bütünleşme sürecinin dışında bırakılmakta ve özellikle vasıfsız emeğin uluslararası hareketinin engellenmesi için çeşitli tedbirler gündeme getirilmektedir.” (2011, s. 151).

Batılı ülkelerin her geçen gün koşullarını ağırlaştırdığı vize vb. uygulamalar en çok da emeğin dolaşımını sınırlandırmakta hatta engellemektedir. Nitelikli işgücünü belli koşullar çerçevesinde kendisine çekerken, özellikle niteliksiz veya yarı nitelikli emeğin/işgücünün önüne sürekli yeni bariyerler örmektedir.

Enformasyon teknolojilerinin küreselleşmeyi nasıl kaçınılmaz hale getirdiğini, küreselleşmenin ulus devletini sonunu getireceğini iddia eden Ohmae şu düşünceleri ileri sürmektedir:

“teknolojinin -özellikle modern enformasyon teknolojisinin – bütün dünyada iş süreci ve yurttaşların ve tüketicilerin değer, yargı ve tercihleri üzerindeki geri döndürülemez etkileridir. Aslında bu etkiler o kadar güçlüdür ki, global enformasyon cini gerçekten bir kez şişeden çıktıktan sonra – ve şu anda kesinlikle çıkmıştır – bunun geri dönüşü yoktur. Böylesi bir akıntı karşısında, hiçbir geleneksel strateji, hiçbir alışılmış politik çizgi ve hiçbir yerleşik örgüt biçimi değişime gitmeden ayakta duramaz.” (2009, s. 199).

Küreselleşme sürecinin çok uluslu şirketler (ÇUŞ) aracılığıyla vücut bulduğunu, bu şirketlerin sermayelerinin birçok ülkenin milli gelirinden fazla olduğunu, dolayısıyla ellerinde bulundurdukları bu ekonomik güç aracılığıyla birçok ulus-devlet üzerinde yıkıcı etkiler yarattıklarını söylemek mümkündür. Çoğu kez sırtlarını dayadıkları Batılı ülkelerden aldıkları destekle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin siyasal yöneticilerini rüşvet, tehdit, şantaj, suikast gibi yöntemlerle etkisiz hale getirdikleri ve bu yolla sömürü mekanizmasını kurumsal hale getirdikleri bilinmektedir. Yazar Aydoğan bu süreci şöyle dile getirmektedir,

“Tekelci şirketlerin büyük devlet politikalarıyla dünyaya yayılması ve ekonomiden sonra siyasi ve idari alanları da işgal etmesi, bu şirketleri kaçınılmaz olarak, küresel sisteme yön veren büyük bir güç haline getirmiştir. Tekeller ve tekel guruplarının devletle bütünleşen gücü bugün o denli artmıştır ki; bu güç, egemenlik alanlarında kendisine rakip olabilecek ya da faaliyetlerini denetleyecek ulus-devlet dahil, hiçbir güç bırakmak istememektedir. Bu nedenle, özellikle az gelişmiş ülkeler üzerine kurulmuş olan baskıcı egemenlik, açık şiddete başvurmaya gerek kalmadan sürdürülebilmektedir. Son kırk yıl içinde, pek çok ulus-devlet değişik yöntemlerle denetim altına alınmıştır. Seçilmiş ulusçu liderler ve demokratik gelişimi hedefleyen yönetimler, mali ve siyasi müdahaleler ya da darbelerle ortadan kaldırılmış ve dünyaya uzun süren bir *darbe demokrasisi* yaşatılmıştır. Bugünün “demokratik” sorunu artık, dünya pazarlarının denetim altına alınmasıyla kurulan küresel dengenin sürdürülmesi ve dünyanın her yerinde *şirket demokrasisinin* ya da bir başka deyişle *şirketler için demokrasinin* geçerli kılınmasıdır. Artık gizlenmeyen bu gerçek, “uzun süren temsili demokrasi dönemi artık sona erdi: Şimdi dolaysız demokrasiye, serbest piyasa demokrasisine geçiyoruz” biçiminde ifade ediliyor.” (2005, s. 52-53).

Yukarıda benzer şekilde ifade edildiği gibi yazar, günümüzde hâkim gücün şirketler olduğunu, demokrasinin bile tartışmalı hale geldiğini ve artık şirket demokrasisinden söz edebileceğimizi ifade eder. Demokrasi sadece Batılı ülkelerde vardır. Batı dışı dünyada demokrasi Batı’nın ve Batı menşeli şirketlerin izin verdiği ölçüde var olabilir. Çünkü ekonomik güç kimde ise siyasal güç de doğrudan veya dolaylı onun elindedir.

SONUÇ

Küreselleşme yaklaşık son 45-50 yılın ekonomik ve siyasal gelişmelerine damga vuran, kopan fırtınaların, bu alanda oluşan tartışmaların öznesi konumundadır. Tanımı üzerinde bile bir uzlaşmanın, fikir birliğinin sağlanamadığı bu netameli konu, bağlantıları ile birlikte bu çalışmada irdelenmeye çalışıldı. Kavramın çok

boyutlu olması, farklı disiplinlere konu olması ama en önemlisi yarattığı sonuçlar açısından tartışılıyor olmasını doğal karşılamak gerekir. Kurumsal kapitalizm, Endüstri Devrimi'nin bir ürünü olarak ortaya çıktı. Tarihsel süreç, onun gelişimine ve evrimine tanıklık etmiştir. Kapitalizm, ekonomik ve siyasal bir sistem olarak belli döngüsel aralıklarla krize giren bir doğaya, sistemsal bir özelliğe sahiptir. Kapitalizmin geçmişte yaşadığı bu krizler uzun zaman aralıklarında meydana gelirken, günümüzde bu zaman aralıkları oldukça kısaldı. Kapitalizmin ilk büyük krizi Uzun Depresyon diye ifade edilen ve 1873-1896 yılları arasında devam eden krizdir. İkinci krizi ise Büyük Bunalım veya Büyük Depresyon diye nitelenen ve 1929-1935 yılları arasında devam eden krizdir. Üçüncü büyük krizi ise günümüzde yaşanan Küresel Kriz'dir. Günümüzde kapitalizmin sıklıkla krize girmesi onun küresel karakterinden kaynaklanmaktadır. Bu krizler insanlığın gidişatını etkilemekte, ülkeler bazında toplumsal yapıları kırılğan hale getirmekte, işsizlikten yoksulluğa, kitlesel isyanlardan yağmacılığa kadar birçok sosyal soruna da kaynaklık etmektedir. Bunun en büyük nedeni küreselleşmenin vaat ettikleriyle sundukları arasındaki paradokslardır. İleri sürdüğü argümanlar, ulus-devletin gücünün azalmaya başladığı hatta bazı devletlerde tükenme noktasına geldiği, gelecekte gücün küresel piyasaların elinde olacağı, toplumsal sorunların çözümlerinin siyaset kurumu ve ordu tarafından değil ekonomi tarafından belirleneceği, uluslararası ekonomik denge mekanizmalarının küresel pazarlar tarafından sağlanacağı vb. (Saul 2018) üzerine kurulmuştu. Aslında bu argümanlara dayanılarak, dünyadaki ekonomik ilişkilerin ve ekonomik gücün ulus-devletlerin elinde değil ulus üstü/çok uluslu şirketlerin elinde olduğunu, ekonomik gücün siyasal gücü belirlediği önermesinden hareketle siyasal gücün de anılan şirketlere geçtiğini söylemek abartılı olmayacaktır. İleri sürülen benzer argümanlar; ekonomik dengelerin özgür küresel pazarlar tarafından sağlanacak olması nedeniyle ekonomideki gel-git'lerin olmayacağı, kriz döngüsünden çıkılacağı ve böylece ekonomik büyümenin önündeki engellerin de kalkacağı, bu sayede oluşacak refah ve bolluğun yoksullar dahil paylaşılarak sorunsuz bir dünyanın ortaya çıkacağı üzerine kurgulanmıştı. Ulus-devletin siyasal ve ekonomik gücünün ulus üstü şirketlere devredilmesiyle birlikte demokrasi daha kurumsal hale gelecek, ırkçılık, faşizan eğilimler ortadan kalkacak, diktatoryal tehlikeler önlenmiş olacaktır.

İleri sürülen bu argümanlar safiyane okunduğunda adeta kutsal metinleri andıran, küresel bir cennetin habercisi gibiydi. Öte dünyadaki cennet bu dünyada yaşanacaktı. Ama gözlerimizi açıp gerçekle yüzleşince sonucun böyle olmadığını, tam aksine bir dünyada olduğumuzun farkına vardık. İddia edilenin aksine demokrasi daha zorunlu hale geldi, demokrasinin beşiği ve küreselleşmenin anavatanı olan Batı medeniyeti bugün aşırı sağ, ırkçı, faşizan, göçmen düşmanı bir siyasal dalgayla sarsılıyor. Bu süreçte Batı'da milli gelir arttı, ekonomi daha güçlü hale geldi ama sadece burjuvazinin lehine sonuçlanacak biçimde gelişmeler yaşanmaktadır. Toplumların büyük çoğunluğunu oluşturan orta ve alt tabaka insanlar her geçen gün yoksullaşmakta, milli gelirden aldıkları pay azalmaktadır. İnsanların en temel haklarından biri olan barınma hakkı, konut fiyatlarındaki istikrarsız aşırı dalgalanmalar nedeniyle bu sınıflar için artık hayal olarak bile zorlaşmaktadır. Asgari ücret denilen bir insanın asgari düzeyde gereksinimlerini karşılamak için hesaplanan ücret ortalama genel ücrete dönüşmektedir. Ekonomik parametreler göstermektedir ki gelecekte "dünya vatandaşlığı" adı altında yoksullar ölmeyecekleri kadar bir ücrete mahkûm edileceklerdir.

Enformasyon ve üretim teknolojisindeki aşırı gelişmeler klasik sınıfsal yapıyı değiştirmiş, proleter sınıf ile burjuva sınıfı arasındaki gelir makasını çok fazla açmıştır. Aynı makas gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasında her geçen gün açılmaktadır. Üretim sürecine robotik teknolojinin entegre edilmesi, bunun yapay zekâ ile desteklenmesi emeğiyle çalışan sınıfları işsiz ve yoksul kalma riskiyle karşı karşıya getirmiştir. Bu anlamda Marksist bazı yazarların iddia ettiği gibi küreselleşmenin ulus devlete bir saldırı olmasından çok bir sınıfsal saldırı olduğu tezi belli ölçüde desteklenmektedir. Nitekim Savran'ın ifade ettiği gibi, "Küreselleşme ulus devlete bir saldırı değildir, bir sınıf taarruzudur. Emperyalist burjuvazisiyle, bağımlı ülke kapitalistiyle, eskiden "sosyalist" diye anılan ülkelerin restorasyonist bürokrasiyle hâkim güçlerin işçi sınıfına ve emekçilere bir taarruzu. Emperyalizm ise devletler arası bir ilişki değil, kapitalizmin en yüksek aşaması." (2008, s. 15) olarak okumak ve değerlendirmek de olasıdır. Küreselleşmeyi ulus-devlete bir saldırı olarak değerlendirmek doğru olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Çünkü klasik kapitalist sistem neo-liberal paradigma ile birlikte küreselleşme sürecinde en azgın, emperyalist aşamaya ulaşmıştır.

Diğer yandan ulus-devleti tehdit ettiği, onun ekonomik ve siyasal gücünü zayıflattığı tezi de varlığını ve güncelliğini korumaktadır. Gelinek noktada Burnham'ın (2003) ifade ettiği gibi devlet, iktidarını piyasaya kaptırmıştır. 21. Yüzyılda sermayenin, sanayi yatırımlarının, enformasyon teknolojisinin ve kısmen de bireylerin ulusal sınırları daha rahat aşmaları, tam da sözünü ettiğimiz ulus-devletin zayıflatıldığı somut kanıtıdır. Enformasyon teknolojisinden yararlanarak ulusal sınırları kevgire çeviren küresel sermaye önünde en büyük engel olarak ulus-devleti görmektedir. Koyduğu vergi, resim, harç vb. uygulamalarla küresel sermayeye bariyer koyan ulusal devletler, küresel finans kapital için alt edilmesi gereken en büyük düşman konumundadır.

KAYNAKÇA

- Adda, J. (2007). *Ekonominin küreselleşmesi*. (Çev. S. İnceci). 4. baskı. İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A& Zabcı, F. Ç., Ergün, R. (2009). *Kral-devletten ulus devlete*. 2. baskı. İmge Kitabevi.
- Akbulut, Ö. Ö. (2007). *Küreselleşme, ulus-devlet ve kamu yönetimi*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Aydoğan, M. (2005). *Antik Çağ'dan küreselleşmeye yönetim gelenekleri ve Türkler*. 4. basım. Umay Yayınları.
- Bülbül, K. (2009). Küreselleşmeler ve sonrası: bir dikotomiler dizgesi. *Küreselleşme, temel metinler*. (Ed. K. Bülbül). 13-25. Orion yayınları.
- Çeçen, B. (2016). *Ulus devletin geleceği*. İleri yayınları.
- Erkızan, H. N. (2011). Küreselleşmenin tarihsel ve düşünsel temelleri üzerine. *Dünya neyi tartışıyor? I- Küreselleşme*. 4. basım. ISSN: 1303-7242, (18), 61-75.
- Esgin, A. (2001). Ulus-devlet ve küreselleşmeye ilişkin bazı tartışmalar. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2001*, 25, (2), 185-192.
- Fukuyama, F. (2016). *Tarihin sonu ve son insan*. (Çev. Z. Dicleli). 6. baskı. Profil Yayıncılık.
- Giddens, A. (2008). *Ulus devlet ve şiddet*. Kalkedon Yayınları.
- Göze, A. (2009). *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. 12. bası. Beta Yayınları.

- Keyman, E. F. (2011). Kapitalizm-oryantalizm ekseninde küreselleşmeyi anlamak: 11 Eylül, modernite, kalkınma ve öteki sorunsalı. *Dünya neyi tartışıyor? I- Küreselleşme* 4. basım. ISSN: 1303-7242, (18), 29-57.
- McLuhan M. & Power, B. R. (2020). *Global köy, 21. yüzyılda yeryüzü yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*. (Çev. B.Ö. Düzgören). Scala Yayıncılık.
- Ohmae, K. (2009). Ulus-devletin sonu. *Küreselleşme, temel metinler*. (Ed. K. Bülbül). 199-210. Orion yayınları.
- Sağır, H. (2019). Küreselleşme sürecinde kentin dönüşümü: yeni modeller ve arayışlar. *Küreselleşme ve dönüşen kent*. (Ed. H. Sağır). 21-62. Orion kitabevi.
- Saul, J. R. (2018). *Küreselleşmenin çöküşü, dünyanın yeniden keşfi*. (Çev. E. İ. Akter). Ayrıntı Yayınları.
- Savran, S. (2008). *Kod adı küreselleşme-21. yüzyılda emperyalizm*. Yordam Kitap.
- Seé, H. E. (2018). *Modern kapitalizmin doğuşu*. (Çev. T. Erim). Gözden geçirilmiş yeni baskı. Vadi Yayınları.
- Takiş, T. (2011). Fantastik bir festival: küreselleşme. *Dünya neyi tartışıyor? I- Küreselleşme*. 4. basım. ISSN: 1303-7242, (18), Sunuş yazısı.
- Tözüm, H. (2011). Küreselleşme: gerçek mi, seçenek mi? *Dünya neyi tartışıyor? I- Küreselleşme*. 4. basım. ISSN: 1303-7242, (18), 143-163.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. Milli Eğitim basımevi.
- NTV, H. (2024, 07 19). *Crowdstrike sorunu nedir? Microsoft neden mavi ekran verdi? Türkiye'deki birçok kurumu da etkiledi*. NTV: https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/crowdstrike-nedir-microsoft-neden-mavi-ekran-verdi,ZUXTDoZuH0aAiHyR_gvGrA/KGWbRPk1_E6xeD92I5jhGg adresinden alındı

Etik Metni: Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Makale tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	Ahmet MAZLUM
Literatür Tarama	Ahmet MAZLUM
Yorum	Ahmet MAZLUM
Sonuç	Ahmet MAZLUM

Finansal Destek: Bu çalışmanın yazım sürecinde hiçbir kişi, kurum ve kuruluştan katkı ve/veya destek alınmamıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Beyanı: Çalışma tek yazarlı olduğu için ilgili yazardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Bu çalışma kuramsal nitelikte olduğu için veri kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarın araştırma ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla ve yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>) ile lisanslanmıştır.

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Tüm yayınlarda yer alan ifade, görüş ve veriler yazar(lar) ve katkıda bulunan(lar)ın görüşleridir. IJOESS ve/veya editör(ler), içerikte belirtilen herhangi bir fikir, yöntem, talimat veya üründen kaynaklanan kişiler veya mülke yönelik zararlardan ve ihlallerden sorumlu değildir.